

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ

УДК 331.215.4

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ: РОЛЬ ДЕРЖАВИ ТА КОРПОРАЦІЙ

Куліш О.А., к.е.н., доцент, ДонНУ
Хімченко А.М., к.е.н., доцент, ДонНУ

У статті проаналізовано особливості стану і формування рівня життя населення України. Проведено аналіз відповідності національних показників життєвого рівня міжнародним соціальним стандартам ПРООН. Визначено роль держави та корпорацій у підвищенні рівня життя населення в сучасних економічних умовах.

Ключові слова: рівень життя населення, соціальні стандарти, державна соціальна політика, мінімальна заробітна плата, прожитковий мінімум.

ВСТУП

Стратегічний курс України на побудову високорозвиненої держави, інтегрованої у світовий ринок та європейський торговельний простір, передбачає орієнтацію на людські цінності, пріоритетність досягнення соціальних цілей та приведення вітчизняних соціально-економічних стандартів життєдіяльності до відповідності з міжнародними нормами. При цьому соціальні стандарти країни повинні характеризувати мінімальні соціальні норми, що гарантують гідну якість життя населення. Але ознакою соціально спрямованої держави є не лише закріплення соціальних стандартів та гарантій у своїх нормативно-правових актах, а й виконання їх на практиці. Це питання особливо актуальним є для України, оскільки на сучасному етапі розвитку держава не здатна виконувати свої зобов'язання перед суспільством. Отже, особливого значення набуває обґрунтування соціально-економічної політики держави, головною задачею якої є забезпечення належного і підвищення наявного рівня життя населення країни.

Теоретичні та практичні положення щодо дослідження рівня та якості життя населення висвітлено у працях таких вітчизняних вчених, як Г. Волинського [1], Е. Лібанової [2], А. Колота [3], Т. Кір'яна, В. Мандибури, О. Мельниченка, О. Новікова, В. Онікієнко [4], М. Папієва, Д. Полозенко [5], А. Реута [6], Л. Ткаченко, Черенько [7], А. Жуковської [8] та ін. Разом з тим, враховуючи сучасний кризовий стан економіки України та значне погіршення якості життя населення питання подолання бідності потребує додаткового дослідження.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою роботи є аналіз статистичних даних з питань демографічної ситуації та рівня забезпечення населення України, дослідження тенденцій розвитку та особливостей формування рівня життя, виявлення основних проблем життєзабезпечення населення України та розробка шляхів їх вирішення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Соціально-економічна категорія «рівень життя населення» використовується в науковій літературі і нормативно-господарських документах для характеристики ступеня задоволення фізичних, духовних і соціальних потреб людей у суспільстві, служить важливим критерієм при виборі напрямків і пріоритетів економічної і соціальної політики держави. Життєвий рівень населення залежить, з одного боку, від способу виробництва, який характеризується відносинами власності, рівнем розвитку матеріальної бази суспільства, сфери послуг та суспільною продуктивністю праці, а з іншого — від способу життя, що визначається загальними проявами життєдіяльності людини, а саме складом і величиною потреб у різних життєвих благах та можливістю їхнього задоволення, виходячи з пропозицій на ринку товарів і послуг та реальних доходів людей.

У міжнародній практиці особливої уваги заслуговує система соціальних стандартів рівня життя населення, яка використовується Програмою розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) для міжнародного порівняння рівня життя. При цьому залежно від мети їх встановлення стандарти поділяються на такі, що використовуються для розрахунку індексу розвитку людського потенціалу — ІРЛП (який з 1990 р. використовується ПРООН в щорічному Докладі про розвиток людини), та на стандарти, що використовуються для аналізу і прогнозування соціально-політичної ситуації в країні. Як свідчать дані таблиці 1, в Україні у 2009 р. 8 з 14 національних показників рівня життя населення відповідали встановленим стандартам ООН. Разом з тим, аналіз окремих показників необхідно проводити у взаємозв'язку з іншими, а також у порівнянні з показниками інших країн.

Одним із ключових індикаторів життєзабезпечення, що оцінює потенціал усього населення (рівень фізичного й психічного здоров'я, рівень освіти, кваліфікації та ін.), є показник середньої тривалості життя, який за даними Держкомстату України у 2009 р. становив 69,3 роки (для порівняння: у 2000 р. — 68 років, у 2005 р. — 68,1 роки) [10]. Тобто цей показник знаходиться у межах, встановлених ПРООН. Разом з тим, згідно з «Докладом про розвиток людини 2010» за показником тривалості

життя Україна займає лише 104 місце зі 169 країн (за даними ПРООН у 23 країнах тривалість життя перевищує 80 років, у 29 країнах цей показник перебуває в інтервалі 75-80 років, у 44 країнах — 70-75 років, у 36 країнах — 60-70 років й у 37 країнах — менше 60 років) [9]. А з урахуванням сумарного коефіцієнту народжуваності (у 2009 р. — 1,46), коефіцієнту старіння населення (15,92) та кількості психічних патологій (444 на 100 тис. населення) можна зробити висновок про незадовільну демографічну ситуацію в країні.

Таблиця 1

Соціальні стандарти, що використовуються ПРООН для міжнародного порівняння рівня життя, та рівень цих стандартів в Україні [9, 10, 11]

№ п/п	Стандарт ООН	Параметри	Показники в Україні (за національними розрахунками)	
			2005 р.	2009 р.
Стандарти, що використовуються для розрахунку ІРЛП країни				
1	Очікувана тривалість життя при народженні, років	25 (min) – 85 (max)	чоловіки — 62,3 жінки — 74,0 обидві статі — 68,1	чоловіки — 63,8 жінки — 74,9 обидві статі — 69,3
2	Грамотність населення, %	100	99,4	99,4
3	Середня тривалість навчання, років	15	12	11,3
4	Реальний ВВП на душу населення по паритету купівельної спроможності до долара	200 (min) – 40000 (max)	6848	6535 (у 2008 р.)
Стандарти, що використовуються для аналізу і прогнозування соціально-політичної ситуації в країні				
5	Сумарний коефіцієнт народжуваності (середня кількість дітей, народжених жінками у фертильному віці від 20 до 45 років)	2,14 – 2,15	1,21	1,46
6	Коефіцієнт старіння населення (частка населення, старшого за 65 років у загальній чисельності населення), %	7	15,94	15,92
7	Співвідношення 10% найбагатших до 10% найбідніших	10 : 1	6,9 : 1	5,3 : 1
8	Частка населення, що проживає за межею бідності, %	10	55,3	21,4
9	Співвідношення мінімальної та середньої заробітної плати	1 : 3	1 : 2,69	1 : 2,93
10	Мінімальний рівень погодинної заробітної плати, долари	3	близько 0,38	близько 0,50
11	Рівень безробіття (з урахуванням прихованого), %	8-10	7,2	8,8
12	Кількість правопорушень на 100 тис. населення, одиниць	до 5 тис.	1040	954
13	Кількість психічних патологій на 100 тис. населення, одиниць	до 284	486	444
14	Рівень депопуляції (кількість народжених до кількості померлих)	50 : 50	35,3 : 64,7	42,0 : 58,0

Незважаючи на те, що протягом останніх років простежується тенденція зростання показника кількості народжених від кількості померлих (від 51,76% у 2002 р. до 72,52% у 2009 р.), що свідчить про підвищення народжуваності, й досі кількість померлих перевищує кількість народжених на 194,2 тис. осіб. Найбільш вагомими причинами захворювання та підвищення рівня смертності є антропогенне навантаження на навколишнє середовище викидами промислових підприємств та підвищення рівня бідності населення. При цьому, з одного боку, незадовільне матеріальне становище обумовлює ризик втрати здоров'я через неякісне харчування, неможливість отримання кваліфікованої медичної допомоги та ін., а з іншого — проблеми зі здоров'ям призводять до зниження працездатності та скорочення доходів. А саме їхній розмір та структура є основним показником рівня життя населення.

Як свідчать дані таблиці 2, у 2009 р. простежується тенденція скорочення темпів зростання усіх основних показників доходів населення. При цьому, незважаючи на збільшення номінальних доходів на 5% у 2009 р. порівняно з 2008 р., реальний наявний доход у 2009 р. склав тільки 90% від рівня 2008 р.

Таблиця 2

Основні показники доходів населення України у 2004-2009 рр. [10]

Показники	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Доходи населення номінальні:						
• млрд. грн.	274,2	381,4	472,1	623,3	845,6	894,3
• % до попереднього року	127,2	139,1	123,8	132,0	135,7	105,8
в т.ч. заробітна плата:						
• млрд. грн.	117,2	160,6	205,1	278,9	366,4	365,3
• % до попереднього року	123,9	137,0	127,7	136,0	131,4	99,7
Наявний дохід:						
• млрд. грн.	212,1	298,3	363,6	470,9	634,5	661,9
• % до попереднього року	130,4	140,6	121,9	129,5	134,7	104,3
Реальний наявний дохід:						
• % до попереднього року	119,6	123,9	111,8	114,8	107,6	90,0
• % до 1991 р.	—	72,0	80,5	92,4	99,4	—
Середньомісячний наявний дохід у розрахунку на одну особу:						
• грн.	372,4	527,7	647,6	843,8	1143,0	1197,7
• % до попереднього року	131,4	141,7	122,7	130,3	135,5	104,8
Середньомісячна зарплата одного працівника:						
• номінальна, грн.	589,6	806,2	1041,5	1351,0	1806,0	1906,0
• реальна, % до попереднього року	123,8	120,3	118,3	112,5	106,3	90,8
Заборгованість із виплати заробітної плати, млн. грн. (на кінець року)	1111,2	960,3	806,4	668,7	1188,7	1473,3

Сформовані в економічно розвинених країнах високі стандарти рівня життя досягаються, головним чином, через високі доходи від зайнятості, і саме це є важливим мотивом активізації поведінки населення на ринку праці. Основною складовою доходів населення розвинутих країн є заробітна плата, що складає до 70%. Так, у Великобританії вона становить 65% загальних доходів, у Німеччині — 64%, в Італії — 52%, у США — 53%, в Японії — 69%, у Франції — 58%. Проте в умовах трансформаційних економік за рахунок заробітної плати, що отримана за основним місцем роботи, забезпечується близько 30% потреб населення [12]. У структурі доходів українського населення частка заробітної плати коливається на рівні 40%: з 42,66% у 2002 р. до 40,85% у 2009 р. (рис. 1).

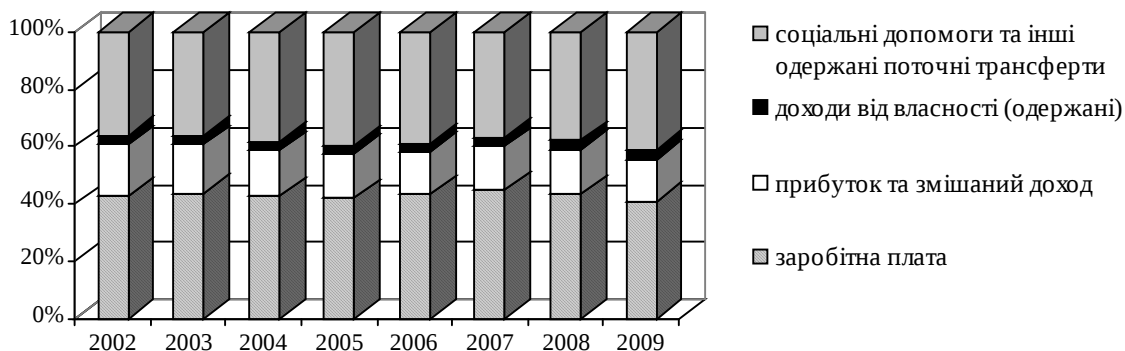

Рис. 1. Структура доходів населення України (млн. грн.) [10]

За даними Держкомстату України номінальна середньомісячна зарплата у 2009 р. становила 1906 грн., тобто приблизно 240 дол. (для порівняння: в Латвії — 575 дол. на місяць, в Польщі — 1,2 тис. дол., у Франції — 5,5 тис. дол.). При цьому середньомісячний наявний дохід (у 2009 р. — 1197,7 грн.), тобто максимальний грошовий дохід, що призначений для придбання споживчих товарів та послуг, склав 62,8% від зарплати. Що стосується динаміки реальної зарплати, то за період 2004-2008 р. темпи її зростання постійно зменшувалися, а у 2009 р. реальна зарплата взагалі склала 90,8% від її рівня 2008 р. Крім того, у 2008 р. була скасована тенденція скорочення заборгованості із виплати заробітної плати (з 1111,2 млн. грн. у 2004 р. до 668,7 млн. грн. у 2007 р.), яка на кінець 2008 р. склала 1188,7 млн. грн., а на кінець 2009 р. — 1473,3 млн. грн. (тобто зростання заборгованості склало 24%) (табл. 2).

Останнім часом спостерігається посилення регіональної диференціації доходів і рівня життя населення. Так, найбільш високий рівень середньомісячної зарплати у червні 2010 р. був зафіксований у м. Києві — 3591 грн., Донецькій обл. — 2618 грн., Дніпропетровській обл. — 2432 грн., Київській обл. — 2414 грн., Луганській обл. — 2360 грн., м. Севастополі — 2356 грн. та Запорізькій обл. — 2305 грн. Найнижчий рівень доходів зазначений у Чернігівській обл. — 1882 грн., Тернопільській

обл. — 1880 грн. та Волинській обл. — 1840 грн. Разом з тим необхідно відмітити, що чисельність населення з доходами, нижчими від прожиткового мінімуму, збільшилася практично у всіх областях. У цей же період найбільша офіційна заробітна плата була у працівників авіаційного транспорту (6797 грн.), фінансистів (4483 грн.), а найменша — у рибальстві (1181 грн.) та сільському господарстві (1431 грн.) [10].

Саме низький рівень заробітної плати та проблеми з її виплати у працівників послаблюють мотивацію, знижують продуктивність праці, перешкоджають накопиченню людського капіталу. Таким чином, на сучасному етапі корпорації не відіграють значної ролі у стратегії підвищення рівня життя населення. Як свідчить міжнародний досвід головним суб'єктом у створенні гідних соціально-економічних умов для формування та реалізації висококваліфікованого трудового потенціалу країни має бути держава. Саме вона має здійснювати соціально-економічний захист населення через розподіл та перерозподіл ВВП на засадах соціальної справедливості шляхом встановлення обґрунтованих соціальних стандартів та гарантій конкретним демографічним групам.

Незважаючи на те, що співвідношення мінімальної та середньої заробітної плати (1:2,69 у 2005 р. та 1:2,93 у 2009 р.) відповідає стандартам ПРООН (1 : 3), це свідчить не про високий рівень мінімальної заробітної плати, а, навпаки, про низький рівень як мінімальної, так і середньої зарплати (враховуючи неприпустимо низький мінімальний рівень погодинної заробітної плати — близько 0,50 дол. у 2009 р.).

Слід зазначити, що мінімальна заробітна плата є основною соціальною гарантією держави (поряд з мінімальним розміром пенсії за віком, неоподатковуваним мінімумом доходів громадян, розміром державної соціальної допомоги та ін.). Взагалі згідно з Законом України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» № 2017-III від 05.10.2000 р. державні соціальні гарантії — це встановлені законами мінімальні розміри оплати праці, доходів громадян, пенсійного забезпечення, соціальної допомоги, розміри інших видів соціальних виплат, встановлені законами та іншими нормативно-правовими актами, які забезпечують рівень життя не нижчий від прожиткового мінімуму [13]. Тобто, теоретично мінімальна заробітна плата не може бути нижчою від прожиткового мінімуму.

У свою чергу, прожитковий мінімум є найважливішим показником рівня життя населення і згідно з Законом України «Про прожитковий мінімум» № 966-XIV від 15.07.1999 р. представляє собою вартісну величину достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості [14]. В Україні розмір прожиткового мінімуму визнано базовим державним соціальним стандартом, на основі якого визначаються державні соціальні гарантії та стандарти у сферах доходів населення, житлово-комунального, соціально-культурного обслуговування та ін. [13].

Аналіз реальної ситуації в Україні показав, що незважаючи на існуючу тенденцію зростання рівня мінімальної заробітної плати (у 2005 р. зростання склало 33,6% (з урахуванням інфляції — 17,7%), у 2006 р. — 14,3% (4,8%), у 2007 р. — 28,8% (14,2%), у 2008 р. — 17,5% (-6,2%), у 2009 р. — 43,6% (23,9%), у 2010 р. — 6,1% [15]), до початку 2010 р. він навіть не досягав рівня прожиткового мінімуму. Тільки у жовтні 2009 р. було встановлено мінімальну зарплату на рівні 650 грн., що більше загального прожиткового мінімуму на 24 грн. [16]. А з 1.01.2010 р. Законом України «Про встановлення прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати» від 20.10.2009 р. № 1646-VI була затверджена мінімальна заробітна плата у розмірі 869 грн. [15], що перебільшує загальний прожитковий мінімум на 44 грн. та співпадає з прожитковим мінімумом для працездатних осіб (рис. 2). Таким чином було зрівняно мінімальну зарплату з тим рівнем, котрий влада вважає мінімальним, для того аби прожити місяць. Але й такий рівень є досить суперечним, враховуючи темпи зростання цін в

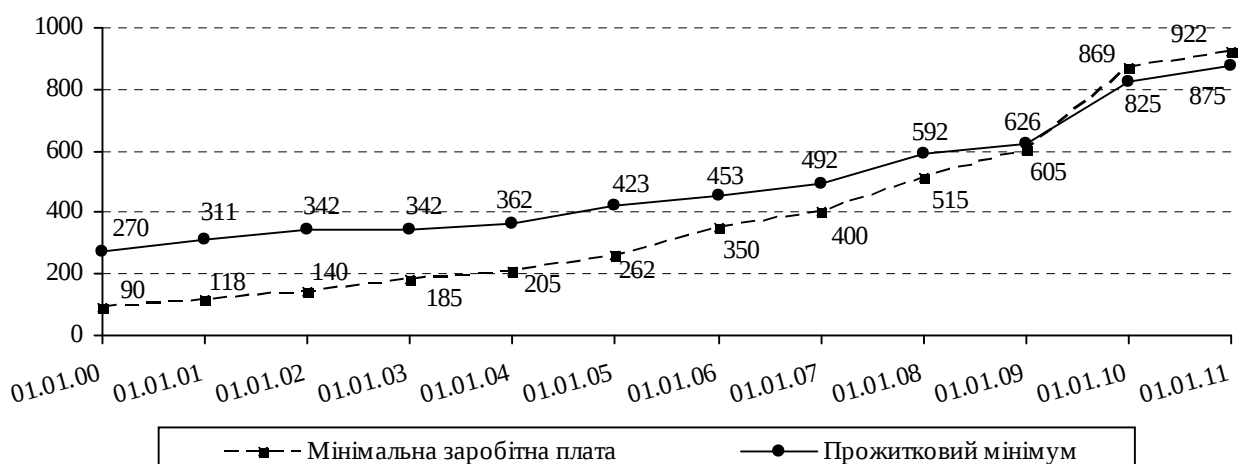

Рис. 2. Динаміка змін мінімальної заробітної плати та загального прожиткового мінімуму в Україні в 2000-2010 рр., грн. [15, 18]

реальній економіці: індексація прожиткового мінімуму та мінімальної зарплати значно відстає від темпів зростання цін та тарифів (навіть враховуючи збільшення прожиткового мінімуму у 3,4 рази з 2000 р. по 2010 р. (рис. 2)). На сьогоднішній день в Україні співвідношення мінімальної заробітної плати до прожиткового мінімуму в середньому на одну особу становило 1,05:1 (для порівняння: у Польщі, Латвії та Естонії — 1,5:1). Загалом у країнах ЄС мінімальний рівень зарплати завжди перевищує прожитковий мінімум: у Франції — на 59%, у Великобританії — на 53%, в Нідерландах — на 100% [17].

Для визначення прожиткового мінімуму у світовій практиці використовують наступні методи [19]:

1) статистичний — передбачає встановлення прожиткового мінімуму на рівні доходів, які мають 10-20% найменш забезпечених верств населення країни (застосовується у країнах з досить високим рівнем доходів населення);

2) суб'єктивний — базується на проведенні соціологічних опитувань населення про необхідний мінімальний дохід (метод є консультативним, оскільки його результати не можуть бути підкріплені реальними економічними можливостями країни, проте він виражає справжні потреби людей);

3) ресурсний — виходить із можливості економіки забезпечувати прожитковий мінімум (застосовується у найрозвинутіших країнах);

4) нормативний — вартісна величина прожиткового мінімуму встановлюється через мінімальний споживчий кошик;

5) комбінований — поєднує у собі декілька методів, зокрема вартість харчування визначається за нормами, житлово-комунальні послуги — за фактом, а непродовольчі товари — за їх процентною часткою в загальних витратах;

6) відносний — метод обчислення медіанного доходу, тобто такого доходу, за якого половина населення має більший дохід, а половина менший, або це рівень достатку, що найчастіше зустрічається в країні (застосовується у країнах з розвинутою ринковою економікою та з високим рівнем доходів. Так, в США, Великобританії, Німеччині прожитковий мінімум встановлюється на рівні 40% від медіанного доходу, у Фінляндії, Італії, Греції, Іспанії — 50%, у Португалії та Ірландії — 60%).

Що стосується вітчизняної практики, то в Україні прожитковий мінімум визначається нормативним методом у розрахунку на місяць на одну особу, а також диференційовано залежно від вікового критерію або соціальної та демографічної групи особи (для дітей віком до 6 років; для дітей віком від 6 до 18 років; для працездатних осіб та для осіб, які втратили працездатність), що зумовлено особливостями людського організму залежно від віку, стану та активності. Так, згідно з Законом України «Про встановлення прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати» № 1646-VI від 20.10.2009 р. прожитковий мінімум на 1.12.2010 р. повинен скласти 875 грн. на одну особу. При цьому для дітей віком до 6 років прожитковий мінімум буде складати 799 грн., для дітей віком від 6 до 18 років — 957 грн., для працездатних осіб — 922 грн., для осіб, які втратили працездатність — 734 грн. [15].

Таким чином, в основі формування прожиткового мінімуму в Україні знаходиться мінімальний споживчий кошик, який представляє собою вартість стандартного набору товарів та послуг масового вживання середнього споживача в конкретній країні в певний час. Структуру і норми споживання вітчизняного споживчого кошика для окремих категорій громадян було затверджено ще у 2000 р. [20]. При цьому, незважаючи на законодавчо встановлений термін здійснення перегляду вмісту споживчого кошика — кожні п'ять років, проміжки цього перегляду значно затягуються.

На сьогодні споживчий кошик в Україні складається з 297 товарів (для порівняння: у США та Великобританії кошик складається з 350 товарів та послуг, у Німеччині — з 475, а у Франції — з 507). На відміну від розвинутих країн, в яких розраховується соціальний прожитковий мінімум (що включає навчання і культурні потреби, певний набір духовних цінностей мінімально прийнятого рівня життя), в Україні передбачений фізіологічний мінімум (тобто вартісне вираження матеріальних цінностей, необхідних для фізичного виживання), який розробляли, наприклад, на випадок війни, для розрахунку норм за продуктовими картками. В світовій практиці фізіологічний мінімум становить 85-87% загального прожиткового мінімуму, а решта припадає на соціальну частину. Так, у Великобританії до споживчого кошика закладено обслуговування автомобіля, громадське харчування, організацію відпочинку, шампанське і пиво в нічному клубі, відтворювач у форматі mp3 з платними музичними записами, акустична гітара, витрати на садівника та ін.

Що стосується структури мінімального споживчого кошика в Україні, то фахівцями висловлюються серйозні сумніви щодо її адекватності. Наприклад, в кошику не закладені потреби в особистому розвитку та відпочинку; не враховуються витрати на будівництво, купівлю або найм житла, на оздоровлення, на утримання дітей у дошкільних навчальних закладах; на недостатньому рівні закладені витрати на платні медичні послуги, платну освіту, оплату комунальних послуг (при цьому ще й не передбачені зміни в складі кошика у зв'язку зі змінами тарифів у сфері житлово-комунального господарства) та ін. Не менш важливим є й те, що норми мінімального споживчого кошику суттєво нижчі за фізіологічні, а набір непродовольчих товарів взагалі не забезпечує багатьох потреб сучасної людини (існує навіть проблема відповідності набору та обсягу товарів кошика медичним стандартам).

Згідно міжнародних стандартів споживання сім'я належить до числа бідних, якщо вона витрачає на харчування більше однієї третини бюджету. За даними Держкомстату України, у діючому споживчому кошику питома вага продуктів харчування складає 55,46%, непродовольчих товарів — 11,51%, витрат житлово-комунальні послуги — 10,81%, витрат на транспорт та зв'язок — 7,68, витрат на відпочинок, культуру та освіту — 7,43%, витрат на медичні послуги — 3,17% (для порівняння: вартість продуктів харчування у США, Данії, Швейцарії, Нідерландах складає до 20% усіх витрат). На думку багатьох економістів вартість діючого споживчого кошика вже у 2009 р. вийшла за рамки прожиткового мінімуму. Так, якщо у 2009 р. вона складала 1500 грн. на одну особу в місяць, то у 2010 р. з урахуванням 10-13% інфляції, вартість кошика складає 1700 грн., що й повинно стати межею бідності.

Розглянемо детально продовольчу складову вітчизняного споживчого кошика (табл. 3). Як свідчать дані таблиці, до складу мінімального набору продуктів харчування не включені алкогольні напої, тютюнові вироби та делікатеси. Аналіз показав, що у 2009 р. фактичне споживання більшості харчових продуктів було вищим, ніж фізіологічні норми (особливо споживання молока і молокопродуктів — на 59,94%, риби і рибопродуктів — на 66,67%, олії і маргарину — на 150%), але при цьому спостерігався дефіцит споживання фруктів та ягід (менше норми на 32,46%). Згідно з нормативом основну кількість калорій населення повинно отримувати від споживання хліба та хлібопродуктів і картоплі (що й підтверджують дані за 2000 р.). Разом з тим, позитивним моментом є зміна структури фактичного споживання у напрямку збільшення практично всіх категорій продуктів харчування (окрім цукру, картоплі, хліба та хлібопродуктів) у 2009 р. порівняно з 2000 р.

Таблиця 3

Споживання основних харчових продуктів (за місяць у розрахунку на 1 особу) [10, 20]

№ п/п	Продукти харчування	Нормативи споживання для працездатного населення	Фактичне споживання домогосподарствами			Відхилення фактичного споживання від нормативів, %		
			2000 р.	2005 р.	2009 р.	2000 р.	2005 р.	2009 р.
1	М'ясо і м'ясопродукти, кг	4,42	3,30	4,40	4,80	-25,34	-0,45	8,60
2	Молоко і молокопродукти, кг	12,38	17,10	21,70	19,80	38,13	75,28	59,94
3	Яйця, шт.	18,33	18,00	21,00	20,00	-1,80	14,57	9,11
4	Риба і рибопродукти, кг	1,08	1,30	1,80	1,80	20,37	66,67	66,67
5	Цукор, кг	3,08	3,50	3,60	3,20	13,64	16,88	3,90
6	Олія рослинна і маргарин, кг	0,76	1,80	1,90	1,90	136,84	150,00	150,00
7	Картопля, кг	7,92	10,40	9,60	8,00	31,31	21,21	1,01
8	Овочі та баштанні, кг	9,17	9,50	9,10	10,10	3,60	-0,76	10,14
9	Фрукти та ягоди, кг	5,33	2,50	3,10	3,60	-53,10	-41,84	-32,46
10	Хліб і хлібопродукти, кг	10,28	10,70	10,30	9,30	4,09	0,19	-9,53

Слід звернути увагу й на те, що закладені в нормативно-статистичних обґрунтуваннях норми споживання енергетичних речовин не відповідають повною мірою необхідним потребам підтримання активного фізичного стану в дорослих, розвитку дітей і підлітків. За нормативом загальна енергетична цінність набору харчових продуктів для людини працездатного віку на добу складає 2790,8 ккал. [20] (як свідчить міжнародна практика, мінімально необхідна кількість калорій на добу для працюючої людини складає 2900-3100).

Таким чином, кількісна та якісна структура споживчого кошика сьогодні не враховує багатьох реалій, натомість містить ряд непотрібних або застарілих продуктів та послуг. Але, на думку президента Центру економічного розвитку О. Пасхавера, збільшення споживчого кошику варто чекати лише на величину інфляції, бо перегляд його нормативів приведе до зростання усіх соціальних виплат з бюджету (враховуючи урядову політику жорсткої бюджетної економії). Крім того, бюджетна політика уряду знаходиться під контролем МВФ, який не дозволить кардинального зростання витрат в умовах бюджетного дефіциту.

Отже, можна констатувати, що якість життя населення України є значно нижчою від стандартів якості життя розвинених країн. Основними причинами низького рівня життя населення України є низька оплата праці працюючого населення, відсутність оплачуваної роботи для частини працездатного населення, існування певних диспропорцій у виплаті зарплати, наявність значної заборгованості з її виплати, низький рівень мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму, неадекватна сучасним реаліям кількісна та якісна структура мінімального споживчого кошика та ін. Проведений аналіз показників рівня та якості життя дає можливість зробити висновок, що заходи, яких держава вживає на сучасному етапі для поліпшення життя є недостатніми. У зв'язку з цим особлива роль у підвищенні рівня життя населення має відводитися корпораціям. Наприклад, підвищення реальної зарплати працівників в умовах обмежених ресурсів потребує реструктуризації собівартості й

цін та підвищення в них частки заробітної плати. Лише зниження у структурі собівартості інших видів витрат, окрім зарплати (наприклад, за рахунок використання більш прогресивних технологій) дозволить пропорційно збільшити витрати на оплату праці і не втратити прибуток. У цьому випадку можливе встановлення диференційованих ставок оподаткування прибутку підприємств залежно від факторів його формування.

ВИСНОВКИ

Таким чином, в основі державної політики подолання бідності та підвищення рівня життя населення мають бути комплексні підходи, орієнтовані як на бідні, так і на відносно забезпечені верстви суспільства. Зусилля держави щодо підвищення рівня життя всіх верств населення незалежно від їх матеріального положення мають спиратися на забезпечення сталого економічного зростання, розвиток і повне використання трудового потенціалу країни, забезпечення працездатного населення робочими місцями, легалізацію трудових доходів громадян шляхом зменшення оподаткування фонду оплати праці, забезпечення пільгового іпотечного кредитування, впровадження системи медичного страхування, встановлення реального прожиткового мінімуму та вдосконалення методики його розрахунку, що має узгоджуватися зі змінами соціально-економічних умов в країні, а також з необхідністю переходу до міжнародних стандартів в умовах зростаючої глобалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волинський Г. Про соціальну диференціацію населення / Г. Волинський // Економіка України. — 2008. — №2. — С. 77-82.
2. Лібанова Е.М. Бідність населення України: методологія, методика та практика аналізу: монографія / Е.М. Лібанова; Держ. вищ. навч. закл. «Київ. нац. екон. ун-т ім. В.Гетьмана», НАН України, Ін-т демографії та соц. дослідж. — К., 2008. — 330 с.
3. Колот А.М. Соціальна політика в умовах глобалізації та лібералізації економічних відносин: здобутки, втрати, тенденції / А.М. Колот // Демографія та соціальна економіка. — 2008. — №1. — С. 23-41.
4. Онікієнко В.В. Розвиток ринку праці України: тенденції та перспективи / В.В. Онікієнко, Л.Г. Ткаченко, Л.М. Ємельяненко / НАН України; Рада по вивченню продуктивних сил України. — К., 2007. — 286 с.
5. Полозенко Д.В., Квітко Н.О. Особливості механізму фінансування соціальних послуг в Україні // Фінанси України. — 2010. — №4. — С. 45-52
6. Реут А.Г. Система соціальних послуг для вразливих верств населення: новітні тенденції та інновації / А.Г. Реут // Демографія та соціальна економіка. — 2008. — №1. — С. 190-200.
7. Черенько Л.М. Новий погляд на проблему української бідності / Л.М. Черенько // Демографія та соціальна економіка. — 2008. — №1. — С. 75-84.
8. Жуковська А.Ю. Соціальні стандарти у сфері доходів населення та проблематика їх запровадження в Україні // Актуальні проблеми економіки. — 2009. — №11(101). — С. 181-189.
9. Доклад о развитии человека 2010. Реальное богатство народов: пути к развитию человека / Пер. с англ.; Программа развития Организации Объединенных Наций. — М.: Издательство «Весь Мир», 2010. — 244 с.
10. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.
11. Звіт з людського розвитку в Україні. Людський розвиток і європейський вибір України. ПРООН Україна, 2008. — 124 с.
12. Стрілецька Т.С. Якість життя населення як ключовий фактор соціально-економічного розвитку міста // Економічний простір. — 2008. — №17. — С. 86-92.
13. Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» №2017-III від 05.10.2000 р. // Відомості Верховної Ради України від 01.12.2000 р. — №48. — Ст. 409.
14. Закон України «Про прожитковий мінімум» №966-XIV від 15.07.1999 р. // Відомості Верховної Ради України від 24.09.1999 р. — №38 — Ст. 348.
15. Закон України «Про встановлення прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати» №1646-VI від 20.10.2009 р. // Відомості Верховної Ради України від 29.01.2010 р. — №4. — С. 89. — Ст. 19.
16. Закон України «Про Державний бюджет України на 2009 рік» №835-VI від 26.12.2008 р. // Відомості Верховної Ради України від 15.05.2009 р. — №20/№21-22. — С. 680. — Ст. 269.
17. Бобер І.І. Вплив соціальної політики держави на рівень життя населення / І.І. Бобер, Н.М. Заярна // Науковий вісник НЛТУ України. — 2010. — Вип. 20.9. — С. 303-306.
18. Мінімальна заробітна плата та прожитковий мінімум [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://mojazarplata.com.ua>.
19. Мірошніченко С.Ю. Соціальні нормативи як критерії оцінки життєвого рівня населення // Вісник Академії праці і соціальних відносин ФПУ. — 2006. — №1. — С. 137-142.
20. Постанова Кабінету Міністрів «Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення» від 14 квітня 2000 р. № 656, Офіційний вісник України від 05.05.2000 р. — №16. — с. 97. — ст. 675.